

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Evropské právní dějiny

Vojáček

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Nacistické a fašistické právo

Vojáček

Nacismus a fašismus

■ shody:

- autokratické vládnutí (vůdcovský systém)
- preference zájmů celku (národa, státu) nad zájmy jednotlivce

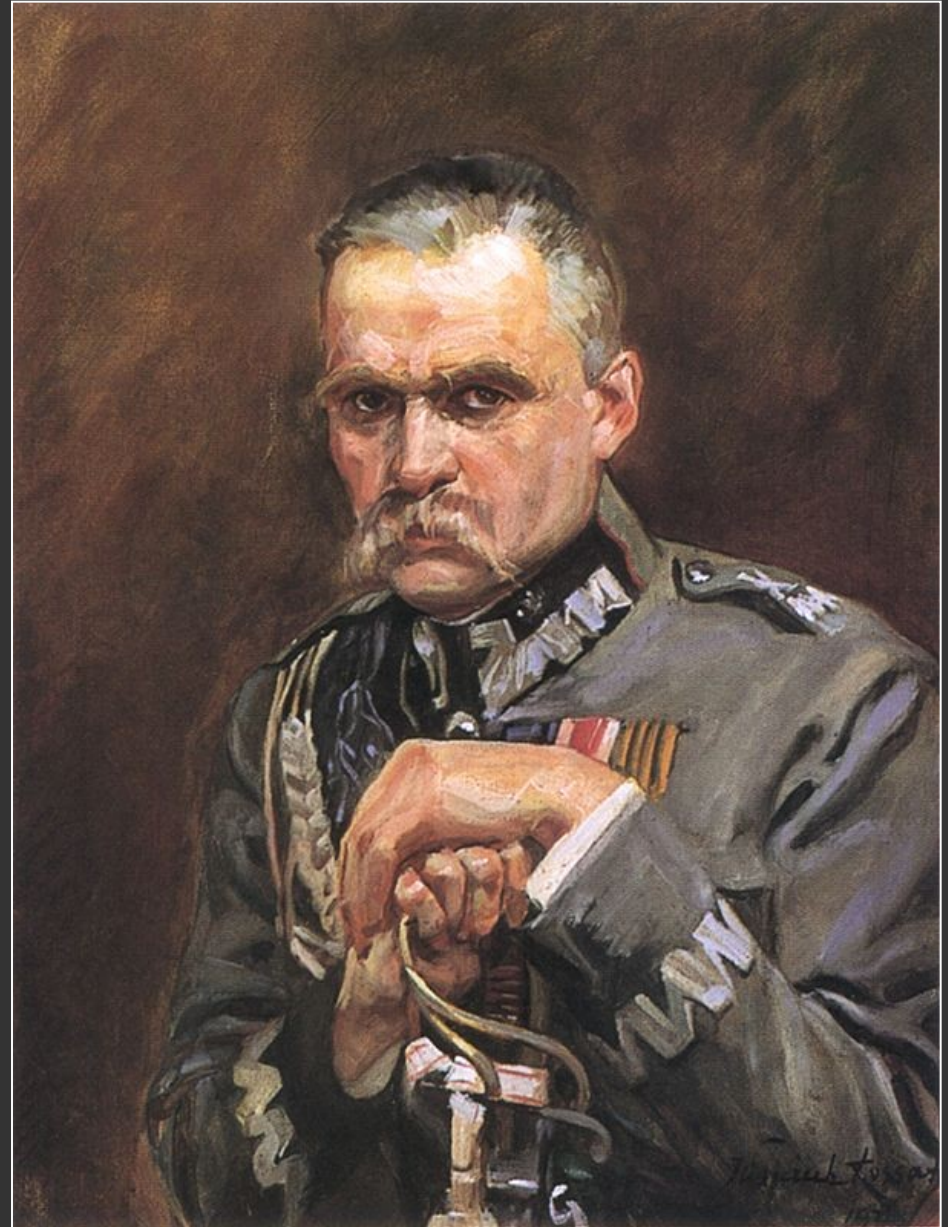
■ rozdíl:

- umocněný nacionalismus a rasismus (vyšší germánská rasa)

Admirál Horthy

J. Pilsudski

Ioannis Metaxas

Antonio Salazar

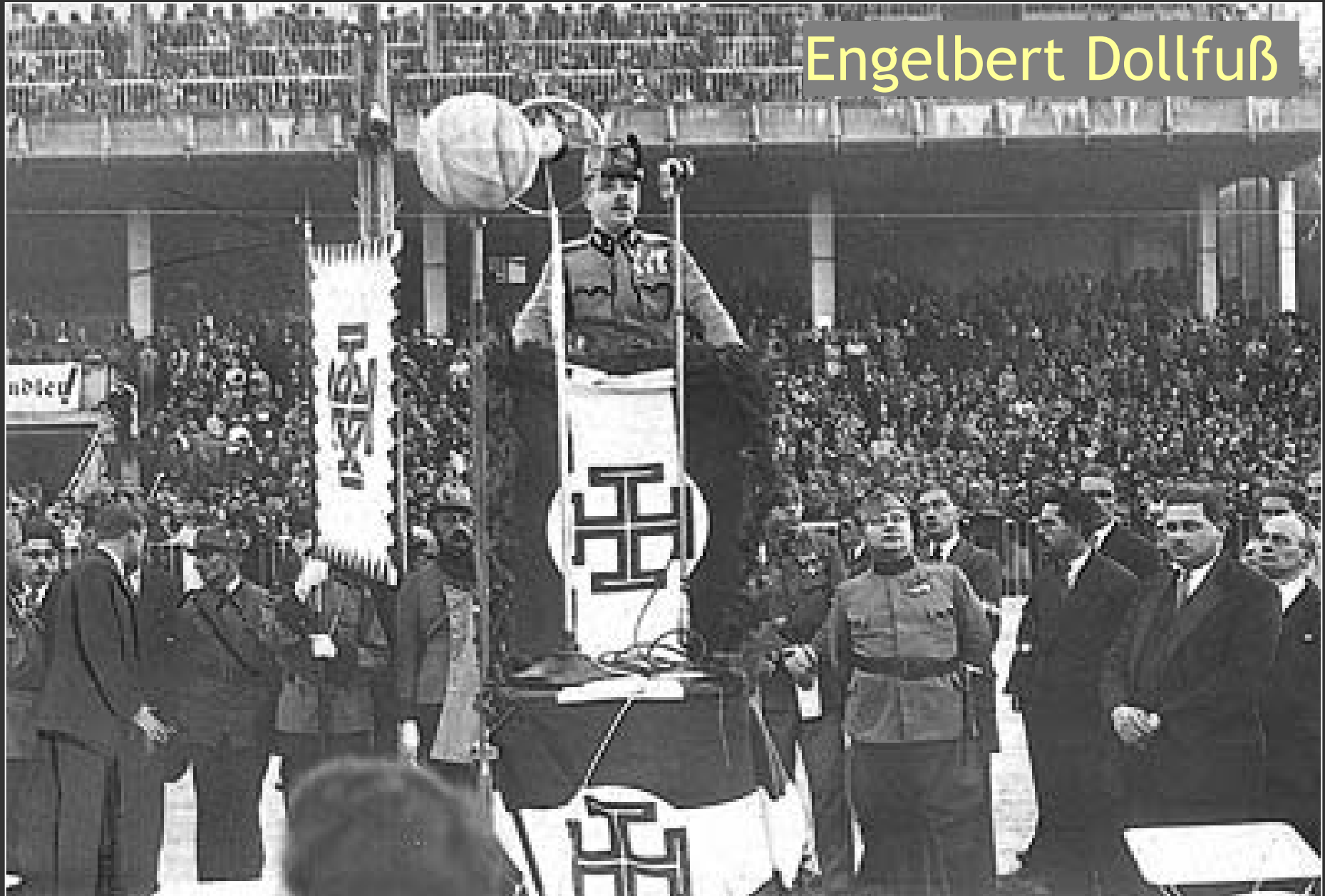
Generál Franco

Boris IX.

www.axisinhistory.com

Engelbert Dollfuß

Kurt Schuschnigg

„Podhoubí“ rozmachu fašismu a nacismu

■ Itálie:

- důsledky poválečné krize
- „zmrzačené vítězství“ (Londýnská smlouva 1915)

■ Německo:

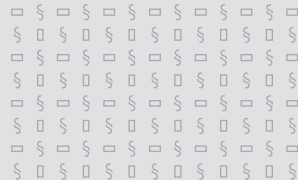
- důsledky velké hospodářské krize
- „potupný mír“ (odpovědnost za válku, reparace, armáda, územní ztráty a d.)

Italský fašismus

- fašistická strana a „Pochod na Řím“
- posilování moci duceho
- korporativní systém
- řešení vztahu s katolickou církví
- významné právní předpisy

Italská politická scéna

- před válkou pevně organizováni jen **socialisté**
- bezprostředně po válce **křesťanská Lidová strana**
 - voliči, kteří si přáli uklidnění situace
 - decentralizace státní správy
 - systém poměrného zastoupení při volbách
 - volební právo pro ženy
 - dílčí zemědělské a sociální reformy
- **komunisté**
- **fašisté Benita Mussoliniho**

Fašistická strana

- rozchod Mussoliniho se socialisty = zastával intervencionistické názory
- založení prvního **Bojového svazu** (Fascio di combattimento, 1919)
- fašistický program = nesourodý konglomerát radikálně levicových a nacionalistických požadavků
- bezmezný pragmatismus
- změna 1922 = snaha profilovat se jako přijatelnější alternativa proti komunistickému hnutí a aktivitám odborových hnutí
- **Duce + Velká fašistická rada**

FASCI ITALIANI DI COMBATTIMENTO - Comitato Centrale

MILANO - Via Paolo da Cannobbio, 37 - Telefono 7156

Italiani!

È un programma nazionale di un movimento autentico italiano. Rivoluzionario, perché antidemagogico e antidemagogico, fortemente innovatore perché antipregiudiziale.

Nei termini la realizzazione della guerra rivoluzionaria ed di opere di fatto e di tutti.

Gli altri problemi: burocratici, amministrativi, giuridici, scolastici, coloniali, ecc. si tratteranno quando avremo creato la classe dirigente.

Per questo NOI VOGLIAMO:

Per il problema politico

- a) — Suffragio universale a scrutinio di lista regionale, con rappresentanza proporzionale, voto ed eleggibilità per le donne.
- b) — Il minimo di età per gli elettori abbassato ai 18 anni; quello per i Deputati abbassato ai 25 anni.
- c) — L'abolizione del Senato.
- d) — La convocazione di una Assemblea Nazionale per la durata di tre anni, il cui primo compito sia quello di stabilire la forma di costituzione dello Stato.
- e) — La formazione di Consigli Nazionali tecnici del lavoro, dell'industria, dei trasporti, dell'igiene sociale, delle comunicazioni ecc. eletti dalle collettività professionali o di settore, con poteri legislativi, e col diritto di eleggere un Comitato Centrale con poteri di Governo.

Per il problema sociale:

NOI VOGLIAMO:

- a) — La sollecita promulgazione di una Legge dello Stato che sancisca per tutti i lavoratori la giornata legale di otto ore di lavoro.
- b) — Il minimo di paga.
- c) — La partecipazione dei rappresentanti dei lavoratori al funzionamento tecnico dell'industria.
- d) — L'affidamento alle stesse organizzazioni proletarie (che ne siano degne moralmente e tecnicamente) delle gestioni di industrie e servizi pubblici.
- e) — La rapida e completa sistemazione dei licenziati e di tutte le industrie dei trasporti.
- f) — Una necessaria modificazione del progetto di legge di assicurazione sull'invalidità e sulla vecchiaia, abbassando il limite di età proposto attualmente a 65 anni, a 55 anni.

Per il problema militare:

NOI VOGLIAMO:

- a) — L'istituzione di una milizia Nazionale, con brevi periodi d'istruzione e compito esclusivamente difensivo.
- b) — La nazionalizzazione di tutte le Fabbriche di Armi e di esplosivi.
- c) — Una politica estera nazionale tesa a colonizzare nelle competizioni pacifiche della civiltà, le nazioni italiane nel mondo.

Per il problema finanziario:

NOI VOGLIAMO:

- a) — Una forte imposta straordinaria sul capitale a carattere progressivo, che abbia la forma di una **ESPROPRIAZIONE PARZIALE** di tutte le ricchezze.
- b) — Il sequestro di tutti i beni delle Congregazioni religiose e l'abolizione di tutte le nuove Votazioni, che costituiscono una enorme perdita per la Nazione, e un privilegio di pochi.
- c) — La revisione di tutti i contratti di fronte di guerra, ed il recupero dell'85% dei profitti di guerra.

Vstup fašistů na politickou scénu

- násilnosti: nástroj statkářů k eliminaci projevů nespokojenosti jejich zaměstnanců
- svévolné řádění brzy přenesli i do měst
- státní orgány zasahovaly jen zřídka (= přijatelnější alternativa než socialisté a komunisté)
- uchopení moci 1922 =
 - z pohledu legality v souladu s platnou ústavou
 - X „pochod na Řím“

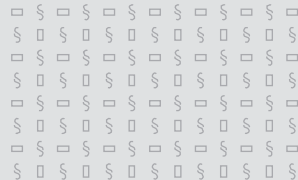

Posilování vlivu fašistů

- parlamentní formy vlády fašisté likvidovali opatrně
- **zmocňovací zákon** (nařízení s mocí zákona, konec roku 1922)
- **modifikace volebního zákona** (volby 1924)
- **1925 rozhodnutí zavést diktátorský režim** (zavraždění socialistického poslance Giacoma Matteottiho = Aventinská opozice = přestal být funkční parlament)
 - král a vláda **právo vydávat zákony**, případně dekrety s mocí zákona
 - předseda vlády odpovědný jen králi
 - předseda vlády kumuloval i vedení dalších resortů
 - ministři museli být členy Velké fašistické rady

Další opatření:

- likvidace ostatních politických stran a nefašistických odborových centrál
- obnoveno ukládání trestu smrti + **zvláštní soud** (tribunál)
- zákon na ochranu státu
- **zrušeny orgány místní samosprávy**, na jejichž místo vláda jmenovala úředníky (**podesty**)
- v obdobném duchu se změnily i vyšší články územní správy
- za své vzaly také základní **občanské svobody**
- = **ze staré ústavy** prakticky jen monarchistická forma státu

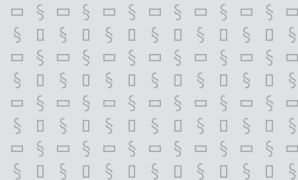
Korporativní stát

- královský dekret o právní organizaci kolektivních pracovních vztahů 1926
 - **Charta práce (Carta del Lavoro) 1927**
 - 22 korporací, do nichž zařazeny syndikáty
 - Národní rada korporací
 - kandidátka **do Poslanecké sněmovny**: syndikáty navrhly tisíc kandidátů, Velká fašistická rada vybrala čtyři sta
- ## Komora italského svazku a korporací 1939
- bez přesně stanovených kompetencí
 - 650 členů jmenoval předseda vlády
 - formálně zachován **Senát**

Velká fašistická rada

- rozhodující kolektivní orgán ve státě
- výraz sjednocení strany a státu
- na čele Mussolini
- zasedali v ní i další vysokí státní hodnostáři
- král vymezil postavení rady 1928
 - příslušelo jí řídit a sjednocovat veškeré dění ve státě
- po vypuknutí války se přestala scházet

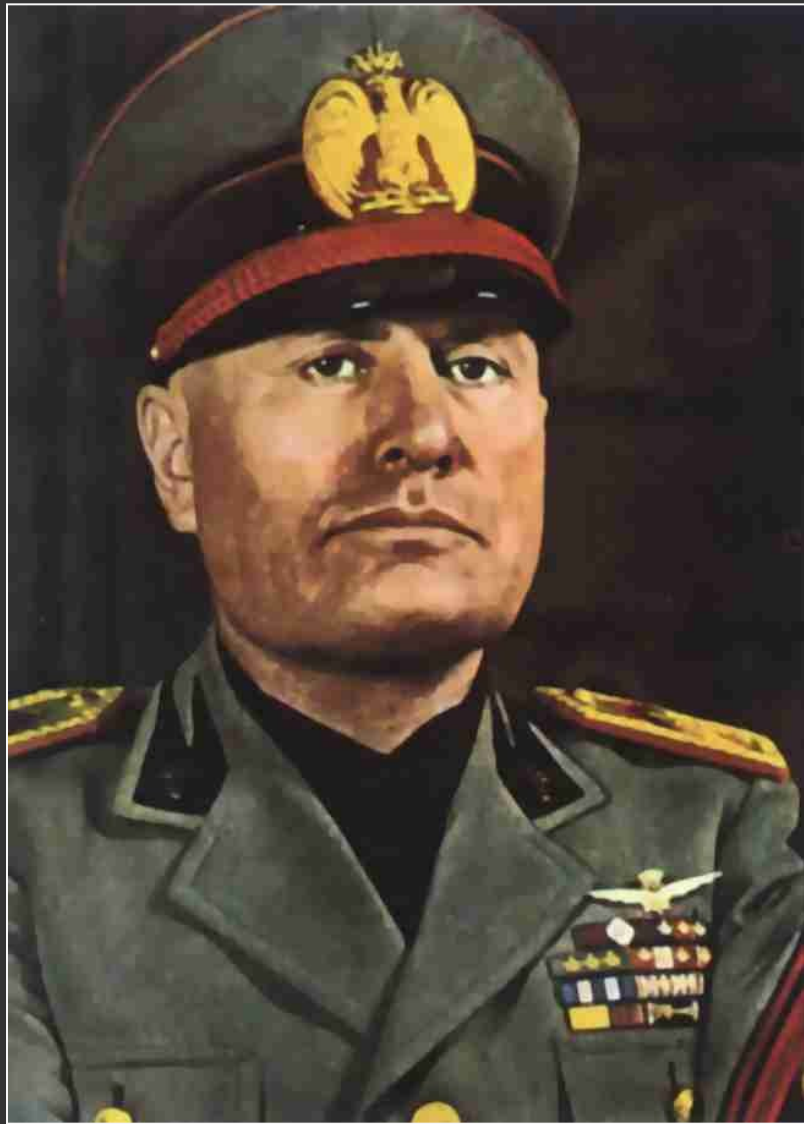

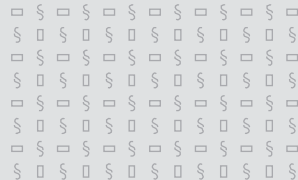
Lateránské smlouvy 1929

- = urovnání neřešených vztahů italského státu a katolické církve
- všechny významné otázky společného zájmu
- fašistický režim:
 - uznal svrchovanost papeže v mezinárodních otázkách
 - jednal s papežem jako s hlavou státu
 - katolické náboženství prohlásil za státní
 - potvrdil obligatorní církevní sňatek
 - akceptoval církevní školy
 - zavázal se také uhradit všechny pohledávky z minulosti

His Holiness Pope Pius XI

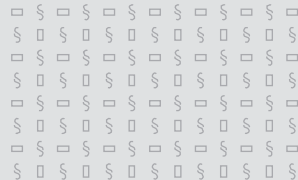
Svržení Mussoliniho

- **vylodění spojenců na Sicílii 10. července 1943**
- **po čtyřech letech zasedání Velké fašistické rady**
 - **výzva králi, aby převzal vojenské velení a uplatnil svou ústavní moc = nedůvěra ducemu**
 - **důsledkem Mussoliniho abdikace**

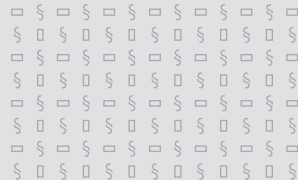
„Revoluční pětiletka“ 1943 - 1947

- též „druhé risorgimento“
 - úřednicko-vojenská vláda maršála Pietra Badoglia
 - král zrušil fašistickou stranu a Velkou fašistickou radu (+ Mussolini zatčen a internován)
 - zanikly i Komora svazů a korporací a zvláštní soud
 - po váhání v říjnu vyhlášení války Německu
 - zrušeny rasové předpisy
 - obnoven pluralitní systém politických stran
 - začala očista státního aparátu

Republika Salo (Italská sociální republika)

- iniciátorem Hitler, když Němci koncem října 1943 obsadili Řím a osvobodili Mussoliniho
- X Benátsko z velké části pod přímou správou Němců
- **základní zákon - Charta**
 - vyhlašovala sociální republiku
 - obnovila se činnost fašistické strany
 - slibovala socializaci největších průmyslových podniků
- znovu začal fungovat zvláštní soud
- proti Němcům i fašistickým bojůvkám **silné hnutí odporu**, přesto až do roku 1945

Občanské právo

- **občanský zákoník 1942** (dříve Codice civile 1865)
- **zcela nově** = základní předpis, uceleně regulujícím postavení člověka v civilních věcech
- všeobecná ustanovení o právu + šest knih (o osobách, rodině a dědickém právu, vlastnictví, závazkových vztazích, práci a právní ochraně)
- části zákoníka do praxe po dopracování
- podkladem i Charta práce
- po válce prošel „*purifikací*“

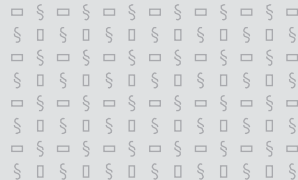
Obchodní právo

- **podstatná část v občanském zákoníku 1942 (dříve obchodní zákoník 1882)**
- **zároveň samostatně konkursní právo (zákon o konkursu)**
- **námořní právo (zákon o dopravě)**

Trestní právo

- **trestní zákoník, tzv. Roccův zákoník 1930**
(dříve liberálně pojatý Zanardelliho zákoník 1889)
 - navazoval na domácí tradici, ale nesl i punc své doby
 - proklamoval zásadu zákonnosti
 - rozšířil už dříve obnovené ukládání trestu smrti
 - obecně zpřísnil trestání
 - umožňoval ukládat také bezpečnostní opatření (uzavření v káznici bez časového omezení)
 - prošel purifikací (1944)

Trestní řízení

- **trestní řád 1930 (dříve zákon z roku 1913)**
- **velká volnost vyšetřujících orgánů**
- **nedostatečná ochrana práv obviněného**
- **přesto zásadní novelizace až v roce 1955**

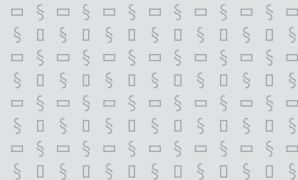
Německý nacismus

- NSDAP
- nástup nacistů k moci
- nastolení totalitního vůdcovského státu
- státní mechanismus
- nacistická právní filosofie
- soukromé právo
- trestní právo

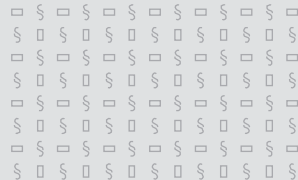
NSDAP (1919)

- **přísně centralizovaná a výlučná, s tuhou stranickou disciplínou**
- **Vůdce** (+ podobně celá stranická hierarchie)
- **výlučnost** prohloubilo vytvoření specifického právního režimu členů (+ vlastní soudy)
- **ozbrojené složky** - SA a SS (tzv. noc dlouhých nožů z 30. června na 1. července 1934, ex post legalizovaná)
- **propojení strany a státu**

Nástup nacistů

- sociální demagogie, vyhrocený nacionalismus, rasismus a ostré výpady proti levicovým stranám
- volby 1930 = druhá pozice (18%) za SD (25%), před komunisty (11%), ve dvojích parlamentních volbách 1932 již jasně dominovali
- podpora představitelů konzervativních politických kruhů
- **30. ledna 1933 Hitler říšským kancléřem („vláda národního soustředění“)**
- rozpuštění Říšského sněmu (není s to vytvořit vládní většinu)
- brzy podpora průmyslových a vojenských kruhů

Likvidace parlamentního systému

- brzy totalitní, šovinistická diktatura
- „oběti“:
 - politická práva zaručená ústavou
 - politické strany
 - princip dělby moci
 - právní jistota
- za symbolickými obětmi skutečné oběti:
 - političtí soupeři
 - Židé, Rómové a příslušníci dalších „méněcenných ras“
 - obyvatelstvo porobených zemí
 - cizí i němečtí vojáci

LEGENDA

- ☆ ghetto
- vyhlazovací tábor
- koncentrační tábor (barevné kruhy)

Útok proti základním právům

- navenek dodrženy ústavní procedury
- **prezidentovo nouzové nařízení (únor)**
 - = zásah do svobody tisku a shromažďovacího práva
- **prezidentovo nařízení o ochraně národa a státu (únor)**
 - zaveden civilní stav obležení
 - suspendovány základní osobní a politické svobody
 - právo zasáhnout do suverenity zemí
- v březnu **rozpuštění komunisté**
- v létě zakázány nebo ukončily činnost **ostatní politické strany**
- zrušeny **odbory (Německá pracovní fronta)**

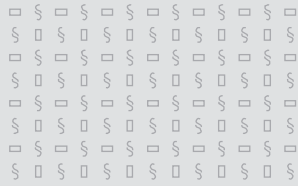
Zmocňovací zákon

- = zákon na odstranění nouze národa a státu (5 článků)
 - další útok na parlamentní systém
 - vládě právo usnášet se na zákonech (i měnit ústavu)
 - oslabení prezidenta (vládní zákony podepisoval říšský kancléř)
 - + vláda brzy přeměněna na pouhý pomocný orgán říšského kancléře
 - + ve vládě virilní místa pro zástupce vůdce a šéfa štábu SA

Koncentrace moci

- **zákon o hlavě státu (1934)**
- **odstraněny kolegiální orgány územní a místní správy**
- **odbourání dělby moci mezi ústředními a zemskými orgány**
 - **zákon o začlenění zemí do Říše (březen 1933; Gleichschaltungsgesetz)**
 - = rozpuštěny zemské sněmy a ustaveny nové
 - **zákon o sjednocení zemí a říše (duben 1933)**
 - podřídil zemské vlády říšským místodržícím
 - **zákon o nové struktuře Říše (1934)**
 - zrušili zemské sněmy
 - (+ zanikla říšská rada)

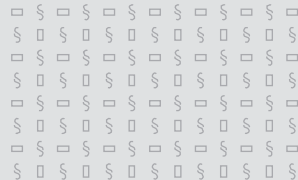
Mechanismus nacistické moci

- vůdcovský stát
- prorůstání stranických a státních struktur
- základ: **zákon o zajištění jednoty strany a státu** (prosinec 1933)
 - fašistická strana součástí státního aparátu
 - vůdcovský princip pronikl i do státních institucí
 - NSDAP = nositelka německé státní myšlenky
 - stranické a státní orgány se někde prolínaly, jinde stály vedle sebe a konkurovaly si

System nejvyšších orgánů

- na první pohled se příliš nezměnil
 - Říšský sněm
 - říšská vláda na čele s říšským kancléřem
 - říšský soud
 - zanikla funkce říšského prezidenta
 - vznikly orgány k řízení německého hospodářství
- ve skutečnosti přeměna radikální
 - Říšský sněm a říšská vláda ztratily své rozhodující kompetence
 - prakticky **veškerou moc A. Hitler (x plebiscit)**
 - funkcionáři, úředníci a příslušníci ozbrojených složek plně a bezpodmínečně podřízeni a odpovědni Hitlerovi

Hospodářská politika

- součást agresivní politické strategie
- **Generální rada německého hospodářství (1933)**
- **úřad generálního zmocněnce pro válečné hospodářství (H. Schacht; 1933)**
- **nařízení o organické rekonstrukci německého hospodářství (1934)**
 - **Říšská hospodářská komora**
 - **šest říšských hospodářských skupin (průmyslu, obchodu, bank, pojišťoven, energetiky a řemesel), hospodářských skupin, podskupin a odborných skupin**
- **čtyřletý hospodářský plán (1935)**
 - **zmocněnec pro čtyřletý plán (H. Göring)**

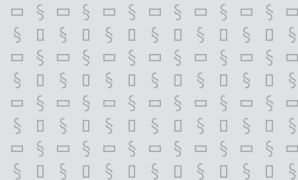
Soustava řádných soudů

- stejná jako dříve
- X zásadní změna organizace soudní správy
- X zásadní změna podmínek pro výkon soudnictví
- + posilování pozice soudce v soudním řízení

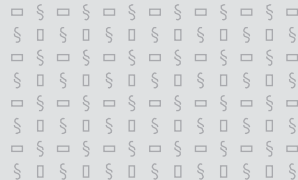
Změna soudní správy a podmínek pro výkon soudnictví

- zanikla zemská ministerstva spravedlnosti (1934)
- omezena příslušnost řádných soudů
 - zavedeny nové mimořádné soudní instance
 - osobní exempce příslušníků NSDAP v trestních věcech
 - přenášení trestněprávních funkcí na policejní orgány
- soudy ztratily své nezávislé postavení
 - rozsáhlá čistka v řadách soudců a prokurátorů v roce 1933
 - individuální zásahy ministerstva spravedlnosti do příslušnosti soudů
 - vůdcovské pravomoci státních a stranických funkcionářů

Posilování pozice soudce v soudním řízení

- široké možnosti při výkladu právních předpisů
- volnost v úvaze o připuštění důkazů
- omezení oprávnění procesních stran ad.

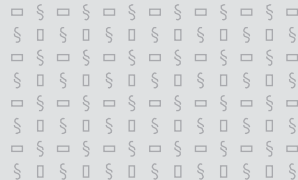
Mimořádné soudy

■ Lidový soud (Lidový soudní dvůr)

- reakce na soudní řízení s Georgi Dimitrovem
- jako jediná instance rozhodoval o nejzávažnějších politických trestných činech
- modifikovaná pravidla řízení

■ zvláštní soudy

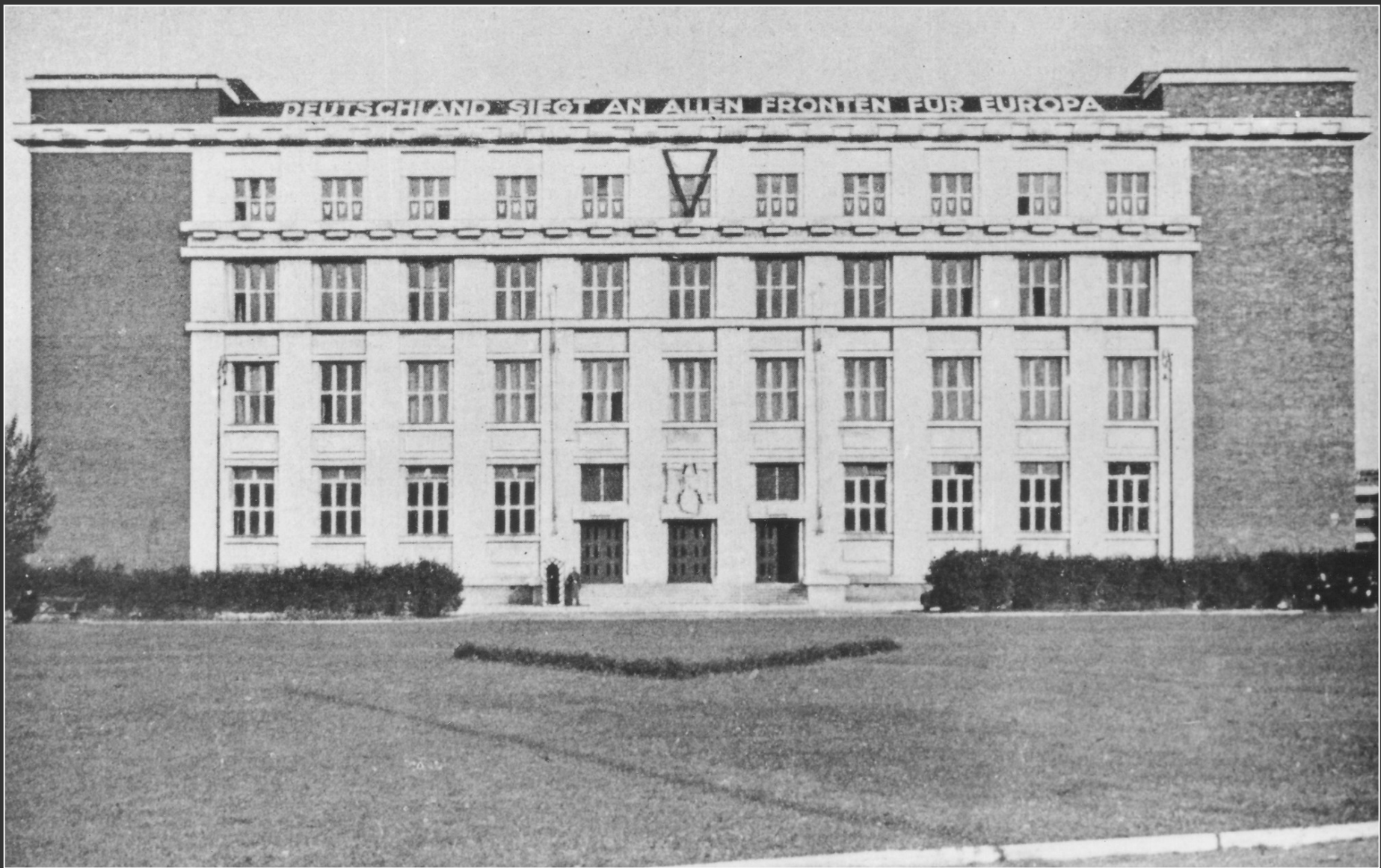
- při zemských soudech (1933)
- rozhodovaly o záležitostech politického charakteru (zda o ni jde, určil sám soud)
- zjednodušené procesní řízení

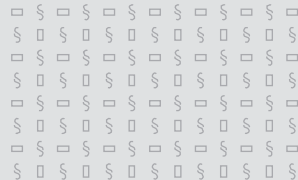
Represivní složky

- široké a nejednoznačně vymezené pravomoci
- říšský vůdce SS a šéf německé policie H. Himmler (1936)
- **tajná státní policie (Gestapo 1933)**
 - pod kontrolou NSDAP a SS
 - zákon o tajné státní policii (1936)
- **bezpečnostní služba SS (Sicherheitsdienst, SD, 1933),**
- **tradiční bezpečnostní orgány**
- **reorganizace (druhá pol. 30. let): dva hlavní úřady SS**
- **Hlavní úřad říšské bezpečnosti (RSHA) řídil bezpečnostní policii (zejména Gestapo a SD).**

DEUTSCHLAND SIEGT AN ALLEN FRONTEN FÜR EUROPA

Nacistické právní myšlení

- **dvoustupňové pojmání právního řádu (nadřazený „zájem německého národa“)**
 - popření principu rovnosti občanů před zákonem
 - tvorba a aplikace právních norem pojmána zcela účelově
 - oslabena ochrana soukromého vlastnictví
 - narušen princip smluvní svobody
 - nerespektovány základní zásady trestního práva a trestního procesu

H. Himmler a H. Frank

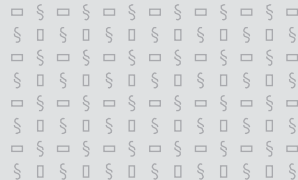
Nacistické právní předpisy

- tvůrcem hlavně říšská vláda a pak samotný **Vůdce a říšský kancléř** (zmocňovací zákon)
 - + Vůdcovy právní názory se považovaly za nadřazený pramen práva
- výjimečně (a čistě formálně) říšský sněm
- některé předloženy k plebiscitu (vystoupení ze SN, splnutí funkcí říšského prezidenta a kancléře, remilitarizaci Porýní 1936, anšlus Rakouska 1938)
- usnesení Říšského sněmu z roku 1942
 - = Vůdce není vázán žádnými právními předpisy

Některé vybrané předpisy

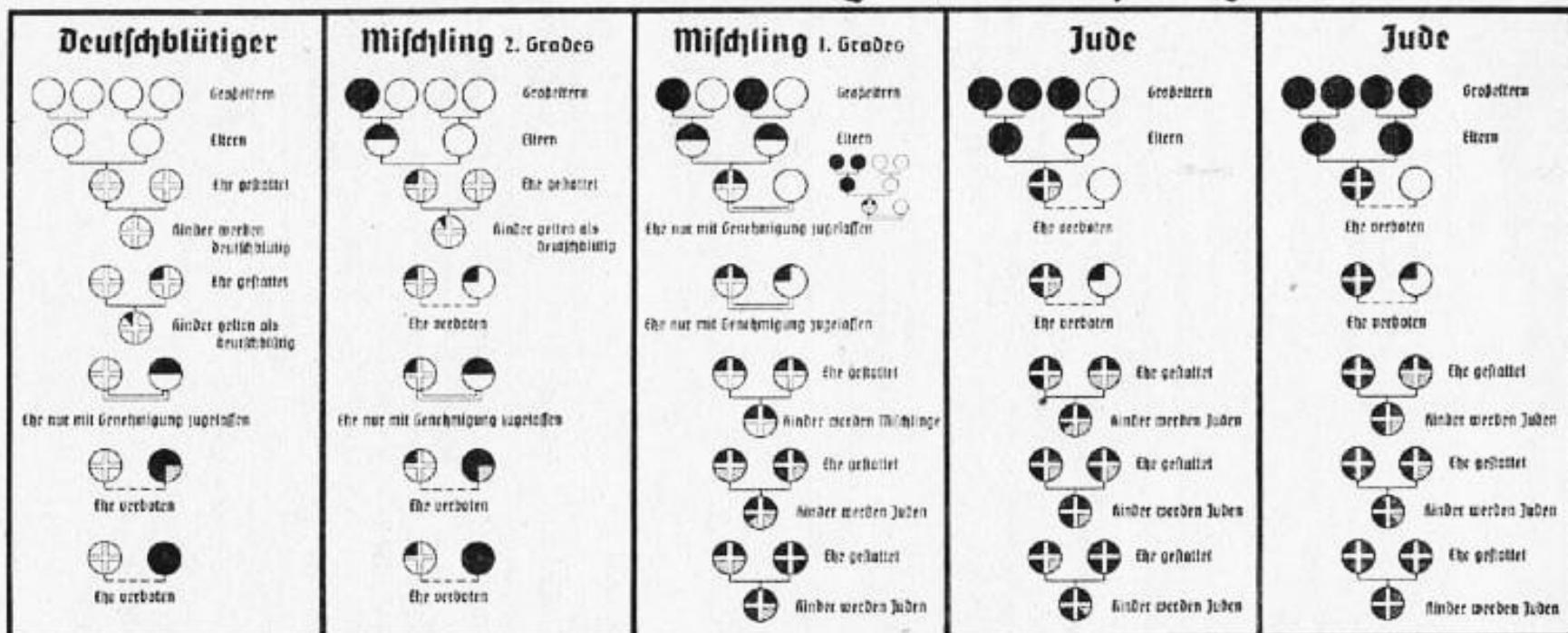
- rasistické tzv. Norimberské zákony
- základní předpisy soukromého práva
- trestněprávní předpisy

Norimberské zákony 1935

- nejdegenerovanější výron nacistické normotvorby
- **zákon o říšském občanství**
 - nerovnost „vyšší“ a „nižší“ rasy
 - formální kritéria určování rasové příslušnosti (příslušnost k židovskému náboženskému společenství)
- **zákon o ochraně německé krve a německé cti**
- zasáhl především do sféry manželského práva
- **+ další rasistické předpisy**

Die Nürnberger Gesetze

Reicheneklärung

Wiltbergstraße 1, Reichsbürgeramt, Berlin

Sonderfälle bei Mischlingen 1. Grades

Reichsbürgergesetz vom 15. 9. 1935

1. Verordnung vom 14. 11. 1935

Das Reichsbürgergesetz ist in jedem einzelnen Fall von der Verfügung abhängig

Gesetz zum Schutze des Deutschen Blutes und der Deutschen Ehe vom 15. 9. 1935

1. Verordnung vom 14. 11. 1935

Bestimmungen sind ebenfalls abhängig

Reichsbürgeramt
No. 100 vom 19. 4. 1935
No. 123 vom 14. 11. 1935

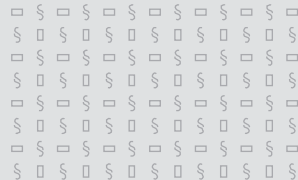
Soukromé právo

- občanský zákoník z roku 1896 + obchodní zákoník z roku 1897
- rozvolnění vázanosti soudních orgánů psaným právem
 - + oprávnění Říšského soudu „*dále rozvíjet právo*“
- výklad v duchu nacistické ideologie („*dobré mravy*“, „*čisté svědomí*“, „*zdravé lidové cítění*“)
- norimberské zákony
- manželský zákon (1938)
- mobilizace pracovních sil
 - zavedení pracovní povinnosti pro mládež (1935)

Trestní právo

- opuštěna zásada zákonnosti
- porušován princip presumpci nevinny
- nerespektováno právo na obhajobu
- trestní postih běžně praktikovaly policejní složky (právo „preventivně“ internovat v koncentračním táboře)
- zásahy do soudcovské nezávislosti

„Rozvíjení“ trestního práva a trestního řízení

- rozpracováno nacistické pojetí trestního práva
 - trestal se pouhý úmysl
 - trestné bylo „nebezpečné smýšlení“ (zásada volního trestního práva)
- připraveny návrhy trestního zákona, trestního řádu a zákona o výkonu trestu
- dílčí ustanovení v řadě předpisů
- tzv. novela o analogickém použití trestních ustanovení z roku 1935

Dílčí trestněprávní předpisy

- zákon o zradě na německém národě a o velezrádných rejdech 1933
- zákon o ochraně vlády národního soustředění před lstivými útoky 1933
- zákon o odsouzení k trestu smrti a o způsobu jeho výkonu 1933
- zákon o nebezpečných notorických zločincích a o opatřeních k jejich zajištění a nápravě 1933
- novela o hospodářské sabotáži 1936

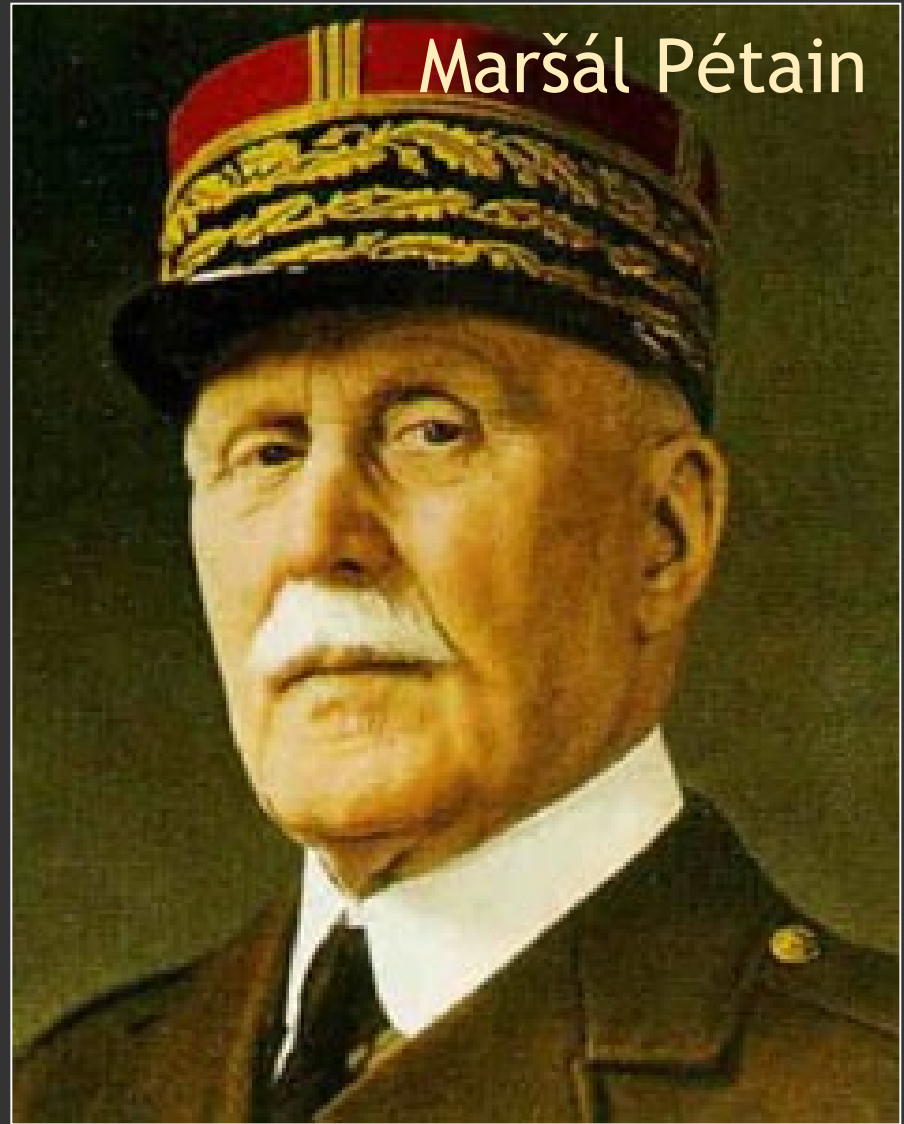

Novela o analogickém použití trestních ustanovení (1935)

- podle ní „*se trestá ten, kdo dokoná jednání, prohlášené v zákoně za trestné nebo zasluhující trest podle základní myšlenky kteréhokoliv trestního zákona nebo podle zdravého lidového cítění*“
- dále dovozovala, že „*pokud není možné aplikovat na jednání žádný trestní zákon, odvozuje se trestnost jednání od toho zákona, jehož základní myšlenka je mu nejbližší*“.

V. Quisling

Maršál Pétain

Jozef Tiso

Poglavnik Ante Pavelic

Ion Antonescu